

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ ХОКЕЮ З ШАЙБОЮ В УКРАЇНІ

Зубалій Микола

Інститут проблем виховання АПН України

Анотація. У статті розкрито становлення і розвиток хокею з шайбою на етнічних землях України. Робиться спроба установити точну дату проведення в Україні першої гри в хокей з шайбою. Вивчення і аналіз літератури з історії фізичного виховання і спортивного руху в Україні та матеріали періодичної преси засвідчують, що перша офіційно запланована гра в хокей з шайбою була проведена у Львові в першій половині січня 1905 року. Розроблено хронологію формування і розвитку хокею з шайбою на етнічних землях України на початку ХХ століття.

Ключові слова: хокей, команда, матч, чемпіонат, секція, товариство, федерація, змагання, правила, гравець, хокеїст.

Анотация. Зубалий Николай. Исторические источники развития хоккея с шайбой в Украине. В статье раскрыто становление и развитие хоккея с шайбой на этнических землях Украины. Делается попытка установить точную дату проведения в Украине первой игры в хоккей с шайбой. Изучение и анализ литературы по истории спорта в Украине и материалы периодической прессы свидетельствуют, что первая официально запланированная игра в хоккей с шайбой была проведена во Львове в первой половине января 1905 года. Описано хронологию становления и развития хоккея с шайбой на этнических землях Украины в начале ХХ столетия.

Ключевые слова: хоккей, команда, матч, чемпионат, секция, общество, федерация, соревнования, правила, игрок, хоккеист.

Annotation. Zubaliy Mykola. Historical sources of development hokey in Ukraine. In the article the becoming and development of ice hockey on ethnic lands of Ukraine is uncovered. Trying is made to place precise date of realization in Ukraine the first play in ice hockey. The study and analysis of the literature on a history of sports in Ukraine and stuffs of periodic press testify, that the first officially scheduled play in ice hockey has been conducted in Lvov to first half of January, 1905. It is circumscribed chronology of a becoming and development of ice hockey on ethnic lands of Ukraine in the beginning of XX century.

Key words: hokey, team, match, championship, section, society, federation, competition, rules, player, hokey player.

Вступ.

Згідно Указу Президента України № 64/2008 від 29 січня 2008 року “Про деякі питання підготовки до відзначення 100-річчя українського хокею з шайбою” в 2010 році спортивна громадськість України має святкувати соту річницю народження українського хокею з шайбою. Проте більшість дослідників історії фізичного виховання і спортивного руху в Україні вважає, що визначення дати цієї річниці науково не обгрунтовано. Адже й до цього часу невідомі місяць, число й день народження українського хокею з шайбою. Це пов’язано з тим, що за основу відліку було взято видання в 1910 році тексту правил гри в хокей українською мовою за редакцією професора Івана Боберського. А науково правильно, коли за основу відліку береться календарна дата проведення першої офіційно запланованої гри в хокей з шайбою двох команд у присутності значної кількості глядачів. Про проведену хокейну гру має зафіксувати й місцева преса. Що ж стосується території, на якій проводився визначений для відліку дати народження українського хокею з шайбою матч, то нею мають бути етнічні землі України. Частина з них, як відомо, у різні роки тимчасово належали різним імперіям. Це вимагає проведення глибоких досліджень історії становлення й розвитку хокею з шайбою на етнічних землях України на початку ХХ століття.

Насамперед необхідно визначити дату укладання перших в Україні правил гри в хокей з шайбою; уточнити місце і дату проведення на території України перших офіційних ігор в хокей з шайбою; віднайти перші публікації у періодичній пресі про проведення ігор в хокей з шайбою; визначити спортивні організації, які організовували в різних містах перші хокейні змагання, чемпіонати, зустрічі; вивчити хокейну термінологію, яка вживалася в Україні в той період; віднайти прізвища перших суддів, що судили хокейні змагання у минулі роки; визначити розміри хокейних майданчиків, на яких проводилися перші хокейні змагання; виявити сліди появи на українських землях хокею з шайбою і з яких країн вони пролягли; вивчити звідки завозилася спортивна форма хокеїстів та хокейне обладнання.

Вивчення цих питань сприятиме визначенню точної дати народження хокею з шайбою на етнічних землях України.

Робота виконана за планом НДР Інституту проблем виховання АПН України.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження полягає у розкритті хронології становлення і розвитку хокею з шайбою в Україні.

Результати дослідження.

На основі вивчення і аналізу історичних джерел з фізичного виховання і спорту, журнальних і газетних статей та архівних матеріалів розроблено хронологію становлення і розвитку хокею з шайбою на етнічних землях України на початку ХХ століття. Вона включає дати історичних подій, пов’язаних з проведенням у минулому столітті ігор в хокей з шайбою. Ці події подано у такій історичній послідовності:

1890 – видання у Празі перших правил гри в хокей з шайбою. На основі цих правил у Львові були укладені свої правила гри в хокей з шайбою. Їх розробили фахівці „Львівського товариства лижвярського” зі спортивним клубом „Чарні”. До слова, з Чехії прийшов до Львова і хокей з шайбою, зазначає дослідник історії львівського спорту Олесь Нога. – „У львів’ян були хороші контакти з чеськими командами, і саме за принципами їх організації у місті Лева почали створювати свої льодові дружини” [6, с. 5].

1904 – укладання у Львові перших правил гри в хокей з шайбою співробітниками найстарішого „Львівського товариства лижвярського” та спортивного клубу „Чарні” [6, с. 5]. В їх основу покладено правила гри в хокей з шайбою видані у Празі 1890 року.

1904 – опублікування львівськими газетами повідомлень про організацію хокейних команд і проведення у місті перших ігор в хокей з шайбою. Цю нову гру на льоду з ключками та шайбою галичани в ті роки називали „гокей” або „гаківка”.

1905, січень – проведення у Львові на Паненських ставах (неподалік Стрийського парку) першого хокейного матчу. Згідно домовленості в ньому мали виступати учні Реальної школи і члени Товариства ковзанярів. Однак останні відмовилися від гри і замість них грала друга шкільна команда. Матч проводився на льодовому майданчику, загородженому й освітленому кольоровими електричними лампочками. Навколо майданчика скульптори збудували з льоду вісім фігур язичницьких богів. Незважаючи на великий мороз, подивитися на нову гру зібралося багато бажаючих, які перед матчем каталися на ковзанах, дарували один одному квіти й часто грілися в буфетах гарячим чаєм, і всім було весело. Цей хокейний матч входив до святкової програми фестин, які організувало „Львівське товариство лижвярське”. Ініціаторами першого хокейного матчу були львівські журналісти, які писали про хокейні змагання у Празі й захопили львів’ян бажанням вийти на лід [6, с. 5].

1905, січень – проведення у Львові хокейної зустрічі між командами „Львівського товариства лижвярського” і спортивного клубу „Чарні”.

1905, 16 січня – опублікування у щоденній львівській газеті „Slowo Polskie” (№ 26) у рубриці „Актуальні вісті” такої інформації: „... на Дівочих ставах (нині на цьому місці фонтан перед входом до Парку культури імені Б. Хмельницького) Товариство ковзанярів організувало святкову програму (фестини). Спортивний майданчик загородили й освітили кольоровими електричними лампочками. Атракцією програми стала гра в хокей (hockey). Команди на матч вийшли вчасно і в комплекті. Учням Реальної школи мали протистояти члени Товариства ковзанярів, однак останні відмовилися від гри і їхнє місце зайняла друга шкільна команда. Тож на льодовому майданчику змагалися самі з собою „реалісти”. Незважаючи на тріскучий мороз, зібралося багато бажаючих познайомитись з новою грою. Учасники видовища часто грілися у буфетах гарячим чаєм і медовухою. Усім було весело” [5, с. 11].

1906 – заснування у Львові учнями професора І. Боберського Першої Української Академічної гімназії першого „Українського Спортивного Кружка”, де розвивалися легка атлетика, футбол, хокей, бокс, лещетарство, мандрівництво та санний спорт. Боберський допоміг також організувати аналогічні гуртки у гімназіях Тернополя і Перемишля, які переростали у спортивні товариства „Поділля” (1909) і „Сянова Чайка” (1909) [8, с. 38].

1908 – заснування у Лондоні Міжнародної ліги хокею на льоду (ЛІГХ), до якої Федерація хокею України приєдналася лише в 1992 р. З 1910 р. під керівництвом ЛІГХ проводилися чемпіонати Європи, а з 1930 – чемпіонати світу. З 1924 р. хокей з шайбою включено до програми І Зимових Олімпійських ігор, що проводилися в Шамоні (Франція). Тепер ЛІГХ офіційно називається – Міжнародна федерація хокею на льоду.

1908 – відкриття у Харкові братами Едуардом, Отакаром і Карлом Мали першого у місті магазину, в якому продавалися гімнастичні прилади, інвентар, спортивне обладнання, форма, атрибутика, спортивна література, ковзани для катання на льоду та ігор в хокей з шайбою [4, с. 9].

1909, січень – початок проведення у Львові ігор в хокей з шайбою за канадськими правилами та з необхідним обладнанням. З цього часу серед місцевих жителів слово „хокей” почало вимовлятися з канадським акцентом – „гокей”, але паралельно вживалася й українська назва „гаківка” від слова „гак” – ключка.

1909, січень – повідомлення у „Газеті Львівській” про проведення на ковзанці “Львівського товариства лижвярського” хокейного матчу за всіма міжнародними правилами.

1909, 20 грудня – проведення у Львові в залі львівського клубу „Погонь” лекції „Хокей на леді”, яку прочитав слухачам пан Медард Кавецький. Лекція цікавила насамперед молодих львів’ян, які займалися новою зимовою грою на льодовому майданчику місцевого ковзанярського товариства [5, с. 11].

1910 – здобуття львівською командою „Чарні” перехідного кубка міста з хокею з шайбою.

1910 – проведення першого чемпіонату Європи з хокею з шайбою. Переможцями чемпіонату стали хокеїсти Англії.

1910 – друкування у львівському спортивному неперіодичному журналі „Вісті з Запорожжя”, що видавався клубом „Сокіл”, правил канадського хокею („гаківки”). Правила були надруковані українською мовою за редакцією професора Івана Боберського.

1910 – викладання гри в хокей з шайбою через Товариство забав рухових у Першій реальній школі. У ті роки у Львові хокей з шайбою був одним з найпопулярніших видів спорту в зимовий період.

1910, 29 грудня – опублікування у додатку „Вісти з Запорожя” (№ 61) до львівської газети „Народне слово” матеріалу про хокей, в якому зазначено: „Гаківку управляли декотрі клуби в літі і в зимі” [5, с. 11].

1911 – запис рішення Загальних установчих зборів львівського спортивного товариства „Україна” про те, що товариство розвиватиме окремі види спорту в поділених секціях під проводом фахових провідників. Член товариства може обирати згідно з силою, вдачею і маєтністю: футбол, теніс, **хокей**, легку атлетику, регбі, важку атлетику, плавання, веслування, лижі, туризм.

1911 – проведення у Львові у Стрийському парку чемпіонату міста з хокею з шайбою. У чемпіонаті взяли участь хокейні команди Львівського товариства їзди на ковзанах, „Чарні”, „Погонь”, „Сокіл”, „Лехія”, „Гасмонея”.

1911 – опублікування у львівській газеті „Діло” матеріалу, в якому зазначено, що пан Боберський „прагне заохотити до гри (в хокей) галицьку молодь”.

1911 – опублікування у львівській газеті „Діло” короткої інформації професора Івана Боберського, в якій він заявив, що українцям необхідно впровадити нову спортивну ділянку – „гаківку на леді” [5, с. 11].

1912 – створення у Львові при спортивному товаристві „Україна” за сприянням голови Романа Сизика секції хокею.

1912 – організація у Львові при спортивному товаристві „Україна” першої в Україні хокейної команди, яка брала участь у чемпіонаті Польщі з хокею. Один рік команда грала в класі „Б”, а потім перейшла до класу „А”.

1912 – проведення перших матчів з хокею з шайбою на Слобожанщині.

1912 – створення у Харкові хокейних команд при спортивних клубах „Фенікс” і „Гельферіх Саде”.

1915 – створення у Харкові спортивним товариством „Фенікс” нових хокейних команд, які згодом у зв’язку з Першою світовою війною та іншими подіями розпалися.

1918 – 1924 – поширення канадського хокею з шайбою спочатку у Варшаві, а потім у Львові. Він розповсюджувався польськими гравцями, які після Першої світової війни приїхали з Канади та Америки. Швидко освоїли канадський хокей і українські хокеїсти Львова, багато з яких грала тоді в польських клубах. Поступово гра набула широкої популярності у місті, але швидко розвивалася лише в багатих польських і єврейських клубах „Погонь”, „Гасмонея”, оскільки хокейне спорядження купувалося в Канаді й коштувало великі гроші. Зокрема, черевики з ковзанами – 45 – 80 польських злотих, ключка – від 7 до 15 злотих [8, с. 201-202].

1922 – створення збірної команди Харкова з хокею (11 x 11). У команду ввійшли В.Стариков, Л.Ордин, П.Міщенко, С.Романенко, Н.Фомін, П.Мартаков та ін.

1922 – фотографування збірної команди Харкова з хокею [4, с. 54].

1922 – проведення у зимові місяці харківськими футбольними командами ігор в хокей, які допомагали гравцям підтримувати гарну спортивну форму.

1924 – опублікування у журналі „Вестник физической культуры” матеріалу про відкриття у Харкові хокейного сезону. В міській першості, що проводила по трьох групах, брало участь 27 хокейних команд.

1924 – фотографування харківської хокейної команди “Червоний залізничник” у складі 11 гравців на хокейному полі [4, с. 65].

1924 – відкриття у Харкові першого катка Желдора, який за повідомленням журналу „Вестник физической культуры” „обладнаний не хуже московських” [4, с. 65]. На цьому катку проводили ігри першості міста хокеїсти команди „Червоний залізничник” та інші.

1925, 25 січня – проведення у Львові на „Світязі” (нині територія СК „Медик”) першого офіційного хокейного матчу між командами „Лехія” і „Чарні”. Перемогли з рахунком 2:1 хокеїсти команди „Лехія” [5, с. 11].

1925 – заснування польської Федерації хокею з шайбою. Її вплив поширювався і на польські хокейні команди Львова. Свій перший чемпіонат поляки провели в 1927 р. в Закопане. Переможцем цього чемпіонату стала хокейна команда АЗС (Варшава).

1925, кінець року – звернення діячів львівської „Погоні” до представників львівських клубів організувати Окружну лігу з метою проведення чемпіонату міста з хокею з шайбою.

1925, 3 грудня – створення львівської окружної Спілки хокею на льоду (Федерації хокею з шайбою). Головою спілки було обрано професора Анджея Теуера [5, с. 11].

1925, 25 грудня – початок проведення першого чемпіонату Львова з хокею з шайбою з участю команд „Погонь”, „Чарні”, „Лехія”, „Дрор”, АЗС (Варшава) і „Спарта”. Переможцем цього історичного чемпіонату сезону 1925/1926 років стала команда „Погонь”.

1926 – видання у Харкові російською мовою нових правил гри в хокей. Правила були затверджені Вищою радою фізичної культури РСФСР і УРСР (див. Хоккей: новые правила игры, утвержденные ВСФК РСФСР и УССР. – Харьков: ВФК, 1926. – 39 с.) [9].

1926 – створення у Львові Українського спортивного союзу (УСС), які перебрав керівництво спортивним рухом у Східній Галичині. Головним виконавчим органом УСС була Крайова Спортивна Рада, яку вибирали щороку на загальних зборах. Спортивна Рада включала три відділи (реферати і субреферати). Перший відділ відповідав за стан і розвиток: футболу, ручного м’яча, баскетболу; 2-й – за легку атлетику, важку атлетику, плавання, велоспорт, туризм; 3-й – за ковзанярський, лещетарський спорт, **хокей** та волейбол.

1928, 28 – 29 січня – проведення у Харкові в рамках Всеукраїнської першості із зимових видів спорту змагань з хокею з шайбою між командами Харкова і Артемівська (8:0). У фіналі хокеїсти Харкова зустрілися з хокейною командою Дніпропетровська і перемогли з рахунком 5:0 і зайняли перше місце. За харківську команду виступали: Марченко, Силкін, Гончаров, Ордін, Міщенко, Капустін, Коптев, Боришев, Шпаковський, Алферов, Шелекетін.

1928 – 1929, зимові місяці – виїзд до Дніпропетровська хокейної команди харківського “Динамо”. Хокейна команда складалася з гравців футбольної команди, яка грала на першість міста в класі Б. У провідної дніпропетровської команди “Робітничий відпочинок” харків’яни виграли з рахунком 3:1, а у металістів – 5:0.

1928 – 1929, зимові місяці – на першості Харкова з хокею серед команд класу А лідирували команди ХПЗ і ГЕЗ (ХЕМЗ). Їх основними суперниками у цій групі були команди Желдор (“Локомотив”), “Балабановці”, “Серп і молот”, “Рабіс”, ОРК, Технологічний інститут, “Дондор” та ін.

1929 – заснування взимку 1929 року спортивними товариствами м. Чернівці, у тому числі й українською гаковою дружиною Буковини „Довбушем”, ланки „хокею на льоду”. Організатором, провідником і душею цього виду спорту в продовж багатьох років був Василь Шерей, якого Міністерство культури Румунії за заслуги нагородило „Медаллю Культури Спорту”.

1929 – організація у Львові української хокейної команди СТ „Україна”. Її створенням займалися члени спортивного товариства „Україна” О. Радловський та С. Конашевич, які закликали різні установи та прихильників спорту допомогти придбати необхідний хокейний інвентар та обладнання. Місцеві жителі здали гроші й не залишилися розчарованими: їх улюбленці грали дедалі краще і з часом на радість усім львів’янам перемогли чемпіона Польщі команду „Погонь”.

1929 – перший виїзд у Москву хокеїстів союзу металістів Харкова на комплексні змагання на приз ЦК металістів з хокею, швидкісного бігу на ковзанах і воєнізованого лижного пробігу зі стрільбою. У першому матчі з командою Самари хокеїсти української столиці перемогли з рахунком 5:0, у другому матчі з москвичами програли 1:2.

1929 – у зустрічі за третє місце харків’яни переграли команду Тули з рахунком 4:0, а в командному заліку зайняли лише п’яте місце. Опублікування у всесоюзному журналі “Фізкультура и спорт” (№ 11) матеріалу, в якому повідомляється, що “в Україні вперше відбулися жіночі хокейні ігри. Перший виступ харківських хокеїсток, звичайно, було далеко не блискучим, але головне все таки, що початок покладено. Результати цих зустрічей такі: Південні з.д. (команду створив С. Романенко) – “Балабанівці” – 4:1, Держ. Електр. Зав. (ХЕМЗ) – Швейники – 2:0 і ХПЗ – ОРК – 1:0” [4, с. 93]. Однією із зірок жіночого хокею в Харкові дещо пізніше стала Клавдія Чечіна (Гончаренко), яка займалася багатьма видами спорту.

1929 – 1939 – виступи львівських хокеїстів за збірну хокейну команду Польщі на змаганнях чемпіонатів Європи і світу з хокею з шайбою.

1929 – проведення у Харкові під кінець сезону хокейної зустрічі в класі “Б” команд “Динамо” і Працівників освіти (Працосвіти). З рекордним рахунком 18:0 перемогли хокеїсти команди “Динамо”.

1929 – проведення масових змагань з хокею на Донецькій (у Слов’янську і Дебальцево) і Південній (у Харкові) залізницях.

1929 – проведення у Харкові між хокейними командами міста змагань з ковзанярського спорту. Такі змагання проводилися вперше з метою визначення серед хокеїстів найкращих ковзанярів.

1929 – фотографування хокеїсток харківської команди “Червоний залізничник” зі своїм тренером С. Романенком [4, с. 94].

1929 – фотографування хокеїстів харківської команди “Холодна гора” на хокейному полі. З командою сфотографований суддя матчу В. Левін [4, с. 92].

Висновки.

Таким чином, вивчення і аналіз літератури з історії фізичного виховання і спортивного руху в Україні та періодичної преси засвідчують, що перша офіційно запланована гра в хокей з шайбою була проведена у Львові в першій половині січня 1905 року між першою і другою хокейними командами Реальної школи. Матч проводився на льодовому майданчику Дівочих ставів. Дана гра входила до святкової програми фестивалю, які організувало найстаріше “Львівське товариство лижварське”. На нову гру прийшло подивитися й покататися на ковзанах багато львів’ян, особливо молоді. Цей матч проводився за укладеними у Львові в 1904 р. правилами гри в хокей з шайбою членами “Львівського товариства лижварського” і спортивного клубу “Чарні”, які теж провели в січні 1905 р. хокейну зустріч між своїми командами. Ініціаторами проведення цього історичного хокейного матчу були журналісти, які писали про хокейні змагання у Празі. Про перший офіційно запланований і проведений у Львові хокейний матч між першою і другою хокейними командами учнів Реальної школи описано у щоденній львівській газеті “*Slowo Polskie*” (№ 26 від 16 січня 1905 р.) у рубриці “Актуальні вісті”.

Перспективи подальших досліджень. Насамперед необхідно глибоко вивчити спортивну тематику львівських газет і журналів, виданих на початку ХХ століття; проаналізувати результати досліджень львівського мистецтвознавця Олександра Ноги, який знайшов цікаві історичні матеріали про зародження у Львові хокею з шайбою; визначити точну дату і день проведення першого хокейного матчу у Львові за старим стилем; розшукати прізвища учасників ювілейного хокейного матчу й визначити, хто забив шайби у ворота; відшукати фотосвітлина учасників і організаторів проведеного матчу; перезняти публікації у пресі

про проведення перших хокейних зустрічей у Львові та інших містах України. Це дасть можливість точніше визначити дату народження українського хокею з шайбою на етнічних землях України.

Література

1. Актуальні вісті // *Slowo Polskie*. – № 26. – 16 січня 1905 р.
2. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. – Івано-Франківськ: Лілея–Н.В., 1997. – 232 с.
3. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. Том III. – М.: Физкультура и спорт, 1963. – 423 с.
4. Олейник Н.А., Грот Ю.И. История физической культуры и спорта на Харьковщине. (Люди. Годы. Факты. 1874-1950 гг.). – Т.1. – Харьков: ХДАФК, 2002. – 376 с.
5. Паук О. Тож скільки років українському хокею? // Спортивна газета. – 2008. – № 29. – 4-7 квітня. – С. 11.
6. Садовник О. Усі шляхи ведуть до Львова // Спортивна газета. – 2008. – № 45. – 6-9 червня. – С. 5.
7. Суник А. Российский спорт и олимпийское движение на рубеже XIX-XX веков. Изд. 2-е, исправл. и дополн. – М.: Советский спорт, 2004. – 764 с.
8. Трофим'як Б.Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 424 с.
9. Вацеба О. Український спорт: Показчик книжкових видань з фізичного виховання та спорту в Україні (1922-1941) / Уклад. та авт. передм. О. Вацеба. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 120 с.
10. Физкультура и спорт. Малая энциклопедия. Пер. с нем. – М.: Радуга, 1982. – 374 с.

Надійшла до редакції 01.12.2008р.